

Beekprik (*Lampetra planeri*) (H1096)

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: Binnen de familie der prikken is de beekprik een buitenbeentje, in die zin dat de soort geen trekgedrag vertoont en er ook geen parasitaire levenswijze op nahoudt. Anders dan bij de rivierprik en de zeeprik zijn de tanden in de zuigbek van de beekprik weinig ontwikkeld en stomp. Ook is de beekprik kleiner. In volwassen stadium is de beekprik verder wat grijzer, meer vuilwit dan de zilverwitte rivierprik, waar ze nog het meest op lijkt. Aan de zijkant van het lichaam hebben alle drie soorten prikken die in ons land voorkomen zeven donkere kieuwopeningen, die samen met het oog en het buisvormige neusgat een rijtje vormen. Daaraan hebben deze visachtige dieren hun bijnaam 'negenooog' te danken.

De (geelbruine) larven zijn in het verleden beschreven als een eigen soort (*Ammoecoetes branchinalis*), wat de reden is om de larven van prikken ammoecoeten te noemen. Ze verlaten de onderwaterbodem zelden en doen dat dan alleen 's nachts. De larven van de drie soorten in ons land zijn trouwens niet van elkaar te onderscheiden. De larve van de beekprik wisselt bij een lengte van 12 tot 17,5 cm van gedaante; op dat moment ontwikkelen zich de geslachtsorganen, de zuigmond en de ogen.

De beekprik brengt het grootste deel van het leven (zo'n 6,5 jaar) in het larvenstadium door. Vervolgens is hij slechts ongeveer een half jaar volwassen. De net volwassen beekprikken blijven eerst een tijdje in het milieu waarin ze zijn opgegroeid. Na de winter zwemmen ze stroomopwaarts, op zoek naar ondiepe, zonbelichte zandige bodems met stenen, waar het water wat sneller (20-30 cm/s) en turbulenter stroomt. Afhankelijk van de temperatuur beginnen de beekprikken tussen eind maart en begin mei met het paaien (paren, voortplanten). Door met hun zuigmond stenen te verplaatsen maken de prikken een soort nesten, ovale kuiltjes van ongeveer 20 cm doorsnede. In deze periode zijn de dieren nauwelijks schuw en een gemakkelijke prooi voor roofvissen en andere predatoren. De eitjes worden daarin afgezet en bedekt met zand en stenen. Vrijwel onmiddellijk daarna sterven de volwassen dieren. Twee weken later komen de larven uit, die na enige tijd de beek afzakken op zoek naar slibrijkere bodems.

Relatief belang in Europa: aanzienlijk

De beekprik is beperkt tot Europa. Het verspreidingsgebied is ijl maar tamelijk groot, het strekt zich uit van Scandinavië (rondom de Oostzee) tot de Alpen, en van de Britse eilanden tot aan de Wolga. De meeste vindplaatsen van de soort liggen in kleine, snelstromende zijrivieren en beken. Nederland bevindt zich min of meer in het centrum van het verspreidingsgebied, maar heeft relatief weinig geschikte beken. In onze naaste buurlanden (Duitsland, België, Frankrijk en Denemarken) is de beekprik beter vertegenwoordigd dan in Nederland.

3. Bijdrage van gebieden

Verspreiding binnen Nederland:

De beekprik heeft in ons land zwaartepunten in Oost-Brabant, de Oost-Veluwe, Twente, de Achterhoek en in Limburg. In het noorden van het land lijkt de Beekprik te ontbreken.³ In de Achterhoek zijn de Willinkbeek en de Ratumse Beek het belangrijkste.

Huidig voorkomen en Natura 2000:

De beekprik komt in zes Natura 2000 gebieden voor en daaraan leveren vier gebieden een grote relatieve bijdrage. Het betreft Veluwe (sprengen oostkant), Groote Heide - De Plateaux (Keersop), Geuldal (Geul), en Meinweg (Rode beek en Bosbeek). Daarnaast komt de soort voor in Roerdal en Springendal & Dal van de Mosbeek. In Limburg zijn buiten het Natura 2000-netwerk

³ Over een gepubliceerde waarneming in het Natura 2000 gebied Drentsche Aagebied zijn twijfels.

waarnemingen bekend van de Kroonbeek en de Kendel (zijbeken van de Niers) en van de Vlootbeek.

Nr.	Natura 2000 gebied	Bijdrage
57	Veluwe	>15%
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	>15%
149	Meinweg	>15%
157	Geuldal	>15%
45	Springendal & Dal van de Mosbeek	2-15%
150	Roerdal	2-15%

Voorkomen beekprik in Natura 2000 gebieden

4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: In geheel Europa is het aantal populaties van de beekprik sterk afgenomen. De achteruitgang heeft alles te maken met de bijzondere milieueisen en specifieke levenswijze van de beekprik. In ons land werd het leefgebied van de soort op veel plaatsen vernietigd door kanalisatie en stuwning van beken ten behoeve van de intensivering van de landbouw. Ook vermesting (dichtgroei met waterplanten) en te intensief schonen of baggeren van beeklopen hebben daaraan bijgedragen. De achteruitgang komt niet duidelijk tot uiting in de inventarisaties van het aantal uurhokken (tussen 1960-1979 zijn er waarnemingen in 36 atlashokken; in de periode 1980-1995 in 34 atlasblokken, waarvan 21 nieuwe). Vast staat dat de soort in een aantal gebieden is verdwenen (Zuid-Veluwe en Midden-Brabant). Uit de provincies Limburg en Overijssel zijn gedetailleerdere verspreidingsgegevens bekend. In Limburg is de beekprik tussen 1990-1999 in negen beken aangetroffen die tot vijf stroomgebieden behoren. In totaal is de soort hier in 19 km-hokken gevonden. Op grond van het kleine aantal waarnemingen wordt de beekprik in Limburg als een zeldzame vissoort beschouwd. De Overijsselse verspreidingsatlas geeft slechts één locatie weer, de Mosbeek.

Recente ontwikkelingen: Over de recente periode zijn geen trendgegevens van de beekprik bekend.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: matig ongunstig

In ons land is de soort sinds de jaren zestig verdwenen uit Midden-Brabant en het zuidwesten van de Veluwe.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Het staat wel vast dat de aantallen beekprikken sterk afgenomen zijn. Het aantal duurzame populaties is lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Het leefgebied van de beekprik is in de loop van de vorige eeuw sterk achteruitgegaan door kanalisatie, migratiebarrières, verontreinigingen, peilfluctuaties (verdroging), verzuring en vermesting. De meeste van de huidige populaties zijn geïsoleerd en daarmee kwetsbaar. Binnen de stroomgebieden komt de beekprik nu alleen hier en daar voor in de beektrajecten die geschikt zijn als leefgebied. Die leefgebieden liggen geïsoleerd van elkaar, gescheiden door beektrajecten waarin de beekprik niet kan leven, zoals beektrajecten in intensief agrarisch gebied.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

Op veel plaatsen in Nederland staan beekherstel-projecten op stapel of worden deze momenteel uitgevoerd. Projecten die resulteren in een meer natuurlijke beekloop kunnen bijdragen aan vergroting van het leefgebied voor de beekprik. Ervaringen in de Achterhoek hebben dat laten zien. De kans op bevordering van de beekprik is groter als het beekherstel-project minimaal over een lengte van drie kilometer wordt uitgevoerd (binnen dit traject kan in principe de gehele levenscyclus voltooid worden). Verder kunnen maatregelen rondom de Kader Richtlijn Water (KRW) een gunstige uitwerking gaan hebben op het voorkomen en behouden van de beekprik in Nederland. Veel herstelde beken zijn op dit moment vanwege isolatie van de leefgebieden echter nog niet bereikbaar voor de beekprik.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding van de populatie dient de soort tenminste voor te komen in Zuid- en Midden-Limburg, Oost-Brabant, Midden-Brabant, Twente, de Achterhoek, de Oost-Veluwe en de Zuid-Veluwe. Daarbij dienen in het totaal tenminste 15 stroomgebieden met goede beeksystemen duurzaam te worden bevolkt.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2004
Verspreiding	matig ongunstig	matig ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	matig ongunstig	matig ongunstig
Oordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

5. Bronnen

- Crombaghs, B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf, 2000. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, [Roermond].
- Crombaghs, B.H.J.M., N. van den Berg & A.B. Goutbeek, 2002. Verspreidingsatlas van zoetwatervissen in stromende en stilstaande wateren in Overijssel. Provincie Overijssel, Zwolle.
- Emmerik, W.A.M. van & H.W. de Nie, 2006. De zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging Sportvisserij Nederland, Bilthoven.
- Kroodsmas, H. & M. de Vos, 2005. Beekprikken in de Winterswijkse beken; verspreiding en beheer. RAVON 8(1): 1-5.
- Maitland, P.S., 2003. Ecology of the River, Brook and Sea Lamprey. Conserving NATURA 2000 Rivers Ecology Series No. 5. English Nature, Peterborough.
- Nie, H.W. de, 1996. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.
- Polder, W.N., 1965. Over het voorkomen, oecologie en biologie van de beekprik, *Lampetra planeri* (Bloch) - Petromyzontidae in Nederland. Rapport RIVON, Utrecht.